

Het hek gaat open

Rik Coolsaet

Bespreking van: Jan van Loy, *De Heining*. Nieuw Amsterdam, 2009

In België kunnen we het niet met cijfers bewijzen. In Nederland wel. De Nederlander is op enkele jaren tijd ontpopt van een angsthaas, die zich verschanste tegen allerhande bedreigingen voor zijn en haar *way of life*, tot een wat rustiger en milder persoon, die muren sloopt in plaats van ze op te trekken.

Nu is dat uitgerekend het pad dat het hoofdpersonage in Jan Van Loys *De Heining* op net geen 160 pagina's aflegt. Het hoofdpersonage-zonder-naam trekt met weerzin en op aandringen van zijn angstige eega een ommuurde enclave binnen. Hij komt daar midden in een gemeenschap terecht waarvan de bewoners enkel de 'heining' rond hun dure villa's gemeenschappelijk hebben – en natuurlijk de weerzin voor 'negers, Turken, Russen, en al het andere uitschot', weerzin die ook de binnendringende eekhoorns te beurt valt. De Windroos – de naam van de enclave – is een lege, kille, want angstige, gemeenschap. Als de echte wereld binnendringt, knikt het in het hoofd van ons hoofdpersonage. Met de daad zet hij af zich af tegen zijn onnatuurlijke cocon. Hij mobiliseert de rest, laat de heining slopen – en ontdekt dan wat die muur altijd verhinderd heeft: een thuis. 'Naar huis' zijn de laatste twee woorden van het boek en meteen ook het eerste warme gevoel in het verhaal.

Van fictie naar feit. Het Sociaal en Cultureel Planbureau peilt jaarlijks naar wat er omgaat in het hoofd van onze Nederlandse burens. Na 1991 mat het, jaar na jaar, onbehagen, toenemende angst, ongerustheid over de toekomst, het gevoel dat de veilige en vertrouwde samenleving snel aan het verdwijnen was. De Nederlanders, zo schreef het in 2004, verlangen naar een zachtere samenleving, met meer solidariteit en gezamenlijkheid, naar een inspirerend collectief verhaal – maar verwachten het omgekeerde: een hardere en meer competitieve samenleving, met toenemende criminaliteit en toenemende spanningen tussen allochtonen en autochtonen.

Wie het zich kon permitteren, trok zich daarom terug in omheinde enclaves, als in een beschermende cocon, fysiek en mentaal gescheiden van de rest van de samenleving. Dat deed de elite in de *belle époque* of de landadel in nog vroegere tijden ook. Tien procent van de Amerikaanse samenleving woont in een of andere vorm van beschermde enclave. In de Lage Landen dook het fenomeen ook op. Kastelenwijk Haverleij, bij 's Hertogenbosch, heeft als peperdure woongemeenschap veel weg van een Middeleeuwse burcht, inclusief slotgracht. Het al even luxueuze Genkse Bokrijkpark is wellicht de bekendste omheinde enclave van België. De inplanting van zo'n afgesloten woonerf in de Antwerpse volkswijk Sint-Andries had in 2005 veel weg van een provocatie in een buurt waar een derde van de woningen sociale huurwoningen zijn. Onderzoekers waarschuwen al langer dat zulke enclaves sociale segregatie en racisme in de hand werken en bedreigend overkomen voor wie erbuiten woont. En dat gevoel van provocatie – vermengd met irritatie – bekruipt mij ook telkens ik op 100 meter van mijn huis het hekken voorbijloop van de omheinde woonerf in mijn buurt. Dat de burens van de Windroos de spuitbus hanteren, is nog de mildste vorm van protest.

Maar iets lijkt gekanteld te zijn. Sinds kort houden *trend watchers* ons voor dat de tijd van de cocooning en van het 'ikken' voorbij is. In september 2007 peilde het Planbureau dat de angst in Nederland aan het wegebben was. De doorsnee-Nederlander voelt zich in bijna alle opzichten beter voelt en hij lijkt het geloof in de maakbare samenleving teruggevonden te hebben. Het gevoel van onveiligheid is gedaald en het optimisme toegenomen. De Nederlander wordt ook opnieuw wat zachter tegenover zijn nieuwe medeburger. De Nederlander ontspant zich opnieuw en wordt milder, ook tegenover zijn nieuwe medeburgers – al is daar nog niet veel van te merken in de opiniepagina's

van de kranten of de toon van de politieke debatten. Als dat ook voor ons land geldt, dan zijn het recente islambashen in de Vlaamse opiniepagina's en de identitaire kramp die ons land tussen 2007 en 2008 in haar greep had (u weet nog wel: de hitsige debatten tussen Vlamingen en Franstaligen), niet meer dan de naschokken van een universeel onbehagen dat we stilaan achter ons laten. Eindelijk.

(De Standaard der Letteren, 24 april 2009)